

2020 / Vol:6, Issue:25 / pp.484-492

REVIEW ARTICLE

Arrival Date : 24.03.2020

Published Date : 30.04.2020

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31589/JOSHAS.288>

Reference : Bak, G., Altıntop, M. & Bak, A. (2020). "George Gerbner'in Genel İletişim Modeli, Kültürel Göstergeler Ve Ekme Kuramı", Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 6(25): 484-492.

GEORGE GERBNER'İN GENEL İLETİŞİM MODELİ, KÜLTÜREL GÖSTERGELER VE EKME KURAMI

George Gerbner's General Communication Model, Cultural Indicators And Cultivation Theory

Dr. Gökhan BAK

Milli Savunma Bakanlığı, Adana/TÜRKİYE

ORCID: 0000-0003-4520-0930

Mevlüt ALTINTOP

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Sosyolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi,
İstanbul/TÜRKİYE

Alparslan BAK

Anadolu Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, Ankara/TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-5499-5264

ÖZET

İletişim kavramı on dokuzuncu yüzyıldan itibaren bir bilim disiplini olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. İlk kuramsal çalışmalar II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya konulmuştur. Bu çalışmalara ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri ev sahipliği yapmıştır. Yapılan araştırmalarda psikolojik ve sosyolojik verilerden yararlanılmıştır. George Gerbner'in 1959 yılında ortaya attığı Genel İletişim Modeli bu çalışmalardan birisidir. George Gerbner'in bir başka çalışması televizyon yayınlarının insan üzerindeki etkisini ölçmeye çalıştığı "Ekme Kuramı"dır. George Gerbner her iki çalışmasıyla oldukça başarılı olmuş bir iletişim araştırmacısıdır. Bu çalışma George Gerbner'in Genel İletişim Modeli ve Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı'nın içeriğini anlamaya yönelik kısa bir araştırmadır.

Anahtar Kelimeler: George Gerbner, Genel İletişim Modeli, Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı, Televizyon

ABSTRACT

The concept of communication has been considered to be a discipline of science since the nineteenth century. The first theoretical studies started after World War II. in United States. At the researches psychological and sociological datas was used. Gerbner George was posed the general communication model in 1959. At another study Gerbner George trying to measure the impact of television broadcasts on human. His theory name is "Cultivates Theory". George Gerbner has been quite successful in his work both a studies. This article the contents of the General Communication Model and of the Cultural Indicators and Cultivation Theory of George Gerbner for understand to a short study.

Key Words: George Gerbner, General Communication Model, Cultural Indicators and Cultivation Theory, Television

1. GİRİŞ

İletişim alanında yapılan araştırmalarda Anglo-Sakson eğilim hâkim konumdadır. Bunun başlıca sebebi, alandaki ilk örneklerin II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında ABD'de yapılmış olmasıdır (Lazar, 2009, 10). Bu durum bugünkü mevcut iletişim anlayışının da temelidir ve neredeyse tüm dünyaya yayılmıştır. Söz konusu yayılım sadece teknik bilgi çerçevesinde kalmayarak aynı zamanda çalışmaların içinde geliştiği kültürü de beraberinde yaymıştır. Dolayısıyla gerek iletişim anlayışında gerekse iletişim çalışmalarında Amerikan etkisi küresel bir güce ulaşmıştır. İletişim epistemolojisinin omurgasını Amerikan iletişim çalışmaları oluşturmaktadır. ABD'nin bu epistemolojik ve kültürel hegemonyası orada yapılan alan çalışmalarını diğer toplumlar içinde geçerli hâle getirmektedir. ABD

teori ve pratikteki bu üstünlüğünü kullanarak hem meşruiyetini hem de devamlılığını sağlamaktadır. Bu çalışmanın konusu söz konusu üstünlüğün bir göstergesi olarak değerlendirdiğimiz ABD’li bilim insanı George Gerbner’in Genel İletişim Modeli ve Ekme Kuramı’nı ele almaktadır.

Yöntem olarak literatür taraması kullanılmıştır. İlk olarak George Gerbner’in hayatı ve çalışmaları değerlendirilmiş daha sonra iletişimin nasıl gerçekleştiğine yönelik bir çalışma olan Genel İletişim Modeli ele alınmıştır. Ardından kültürel bir çalışma olarak değerlendirilen Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı analiz edilmiştir. Çalışmanın amacı, iletişim araştırmaları tarihinin önemli bir ismi olarak kabul edilen George Gerbner’in alana yönelik araştırmalarına bugünden bakabilmeyi ve değişimine neredeyse yetişemediğimiz iletişim alanındaki gelişmelere tarihsel bir perspektif sunarak anlamayı denemektir.

2. GEORGE GERBNER (1919-2005) HAYATI VE ÇALIŞMALARI

Macar asıllı ABD vatandaşı George Gerbner 1919 yılında Budapeşte’de doğmuştur. Gençlik yıllarında edebiyata ilgi duymuş, 1938 yılında katıldığı ulusal bir edebiyat yarışmasında ödül almıştır. Aynı yıl Budapeşte Üniversitesi’ne kayıt yaptırmış ama ülkesinin Alman Nazi hükümetiyle yaptığı anlaşma sonrasında orduya alınmamak için Fransa’ya kaçmıştır. Amacı ABD’ye gitmektir fakat ABD’nin Macarlara verdiği vize kotası nedeniyle direkt gitme gibi bir şansı bulunmamaktadır. Kaçak geldiği Paris’te turist vizesi alarak Meksika’ya, oradan da Küba’ya geçmiştir. Uzun soluklu bu yolculuktan sonra 1939 yılında Küba’dan ABD’ye gidebilmeyi başarmıştır. California Üniversitesi gazetecilik bölümünü bitirmiş ve gazeteci olarak çalışmaya başlamıştır. 1942 yılında Amerikan hükümetinin yabancılar için bulunan kısıtlamayı kaldırmasının ardından asker ihtiyacı doğrultusunda Amerikan Ordusu’na katılmıştır. Aldığı istihbarat ve paraşüt eğitimi sonrasında 1945 yılında Avusturya-Slovenya arasındaki araziye paraşütle indirilen birlik içinde yer almış ve savaş sonuna kadar orada görev yapmıştır. Macaristan’dan gitmesine neden olan Nazi işbirlikçisi hükümet üyelerinin tutuklanarak Budapeşte’deki mahkemeye götürülmesinde bizzat görev almıştır. Aynı yıl ABD’ye geri dönmüş gazetecilik öğretmeni olarak tekrar iş hayatına atılmıştır. 1951 yılında California Üniversitesi’nde “Televizyon ve Eğitim” adlı yüksek lisansını, 1955 yılında yine aynı üniversitede “Genel Bir İletişim Kuramına Doğru” başlıklı doktorasını tamamlamıştır. Hem yüksek lisans hem de doktora konusu ileride çalışacağı alan için temel teşkil etmiştir. 1960’ların başında çalışmaya başladığı Pennsylvania Üniversitesi bünyesinde kurulmuş olan Annenberg İletişim Okulu’nda daha sonra dekanlık yapmıştır. Ayrıca Temple Üniversitesi’nde de öğretim üyeliği görevinde bulunmuştur.

George Gerbner 1950’li yılların başında genel bir iletişim modeli oluşturmak amacıyla başladığı çalışmalar sonucunda düşüncelerini 1956 yılında “Genel İletişim Modeli” adı altında formüleştirmiştir. Daha sonra çalışmalarını televizyon üzerine yoğunlaştıran Gerbner 1967 yılında Kültürel Göstergeler Projesi’ni başlatmıştır. Proje kapsamında Ekme Kuramı’nı oluşturarak televizyonun insan üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Televizyon ile ilgili çalışmaları uzun yıllar devam etmiştir. 1996 yılında Kültürel Çevre Hareketi’ni başlatarak eleştirel tavrını sürdürmüştür (Erdoğan, 1998:179-180). Folklor, şiire, kültüre ve edebiyata düşkünlükle geçen gençlik yıllarından sonra konjonktürel zorunluluktan dolayı göçmen olarak devam ettiği yetişkinlik hayatına askerlik, gazetecilik, akademisyenlik gibi çeşitli görevler sığdıran George Gerbner, ismini iletişim araştırmaları tarihini yazdırmayı başarmıştır. 2005 yılında hayata veda etmiştir (Kaya, 2019:1441-1442). Günümüzde kitle iletişim kuramları ve kültürel çalışmalar söz konusu olduğunda mutlaka ona yer verilmektedir.

3. GEORGE GERBNER’IN GENEL İLETİŞİM MODELİ

İletişim araştırmaları tarihi anlatılırken aşağıdaki gibi dönemlere ayrıştırılarak ele alınır. Bu kategorizasyon hem konuyu temellendirmeye hem de konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaya yardımcı olmaktadır.

- ✓ 1890-1930 Güçlü Etkiler Dönemi
- ✓ 1930-1960 Sınırlı Etkiler Dönemi
- ✓ 1960- Günümüze Güçlü Etkilere Dönemine Dönüş

Güçlü Etkiler Dönemi'nde medyanın insanlar üzerinde istenilen etkiyi bıraktığı, düşünceleri arzulan şekilde değiştirdiği ve iletinin hedef kitleye tam olarak ulaştırıldığı varsayılmıştır. Oluşturulan kuramlar da bu düşünceye uygun olarak tasarlanmıştır. (Yüksel vd., 2013:55).

Sınırlı etkiler döneminde medyanın neredeyse her şeyi etkilediğine yönelik düşünce terkedilerek sınırlı bir etkiye sahip olduğu düşüncesi hâkim olmuştur. Toplumları ikna etme üzerine yapılan araştırmalar da buna yönelik düşünceleri doğruladığı ileri sürülmüştür (Vural Keskin vd., 2012:53).

Güçlü etkiler dönemine dönüş ile birlikte yeniden medyanın insanı ve hayatı çok büyük oranda etkilediği düşüncesi kabul edilmeye başlamıştır. Özellikle 1950'lerden itibaren giderek artan televizyon kullanımı bu düşüncenin yerleşmesinde etkili olmuştur. Kitle iletişim araçları toplumları yönlendirmede kullanılan etkili cihazlardır (Kamanlıoğlu, 2007:25).

Yukarıdaki dönemleştirme ve kategorizasyon içerisinde George Gerbner sınırlı etkiler dönemiyle güçlü etkiler dönemine geçiş aşamasında iletişim modelini oluşturmuştur¹. Gerbner, modelini; "Bir iletişim bilimine doğru ilerlemek için gerekli olan en temel gereksinimin, teknik ve değer-yönelimli bir teorik yapının dinç ve gayretli bir arayışı olduğu apaçık." diyerek özetlediği amacına yönelik oluşturur (Özçetin, 2018:145). Genel İletişim Modeli iletişim araştırmacıları tarafından önceki iletişim modellerine göre oldukça karmaşık bulunmaktadır. Birbiriyle ilintili iki önermeli önermeden meydana gelmektedir. Birinci önermede gerçeklik ile ileti birbirine ilintilenir (Lazar, 2009:97). George Gerbner'in Genel İletişim Modeli'nin birinci önermesinin nasıl işlediğini gösteren sözel hâli Tablo 1'de gösterilmiştir. George Gerbner burada on evreye ayırdığı iletişim sürecini açıklamak istemiştir.

Tablo 1: George Gerbner'in Genel İletişim Modeli Birinci Önermesi İşleme Hali

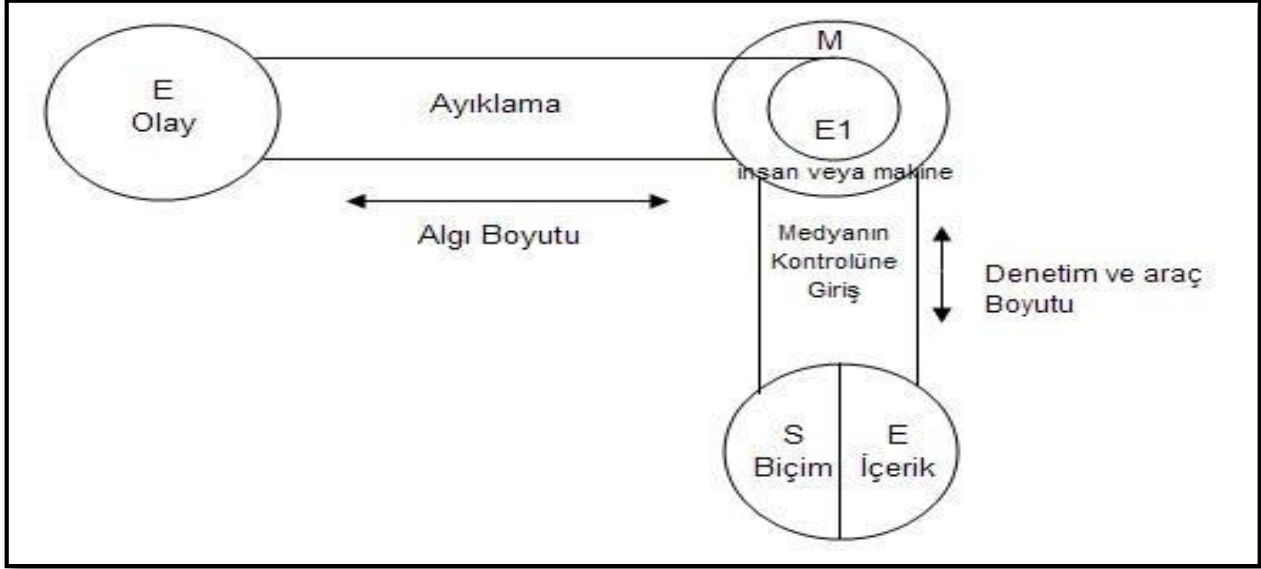
Evreler	Araştırma Alanları
1. Kişi veya makina	Kaynak/iletişim ve izleyici araştırmaları
2. Olayı algılar ya da ayıklarken	Algı araştırmaları ve teorisi
3. Tepki gösterdiğinde	Etkililik ölçümü
4. Belli bir ortam ve	Fiziksel ve sosyal çevre çalışmaları
5. Bazı araçlar kanalıyla	Kanallar, medya, stüdyo, denetimi
6. Bir üretimde bulunur.	Yönetim, dağıtım, içeriğe erişim
7. Bu üretimin bir biçimi ve	Yapı, örgüt, tarz, örüntü irdelemeleri
8. Bağlamı vardır.	İletişim düzenlemesi ve iletişim
9. İçeriği aktararak yeni bir içerik iletir.	İçerik analizi, anlam çalışmaları
10. Ve bazı sonuçlara yol açar.	Toplu, kitlesel değişim çalışmaları

Anlamli bir karşılık oluşabilmesi için evreleri peş peşe duraksamadan okumak gerekmektedir. Her bir evre'nin açılımını ortaya koyan kendine ait bir araştırma alanı bulunmaktadır. Buna göre bir kişi veya makine olayı algılamalı, algıladığı olaya tepki göstermelidir. Gösterdiği tepkinin yapısına göre etkileneceği bir durum ortaya çıkacaktır. Buradaki 'iletişim tepkisi' belirli araçlar üzerinden gerçekleşmektedir ve söz konusu tepki aynı zamanda üretilerek kullanım imkânı taşımaktadır. İletişimin oluşması için üretilen iletinin kalıplara ihtiyacı vardır. Bu kalıplar vasıtasıyla oluşan iletişimsel tepki hayatın içinde belirli bir ortam içinde geçmesine bağlı olarak bir bağlamı bulunmaktadır. Tüm bu evreler içinde oluşturulan içerik iletildiği takdirde istenen sonuçlara yol açsın ya da açmasın mutlaka belirli sonuçları doğuracaktır (Özçetin, 2018:145).

¹George Gerbner'in Genel İletişim Modeli'ni oluşturduğu tarih olarak farklı kaynaklarda farklı tarihlendirmeler mevcuttur. Örneğin Judith Lazar'ın İletişim Bilimi adlı eserinde '1959' olarak belirtilirken, Burak Özçetin'in Kitle İletişim Kuramları adlı çalışmasında '1956' olarak yer verilmiştir

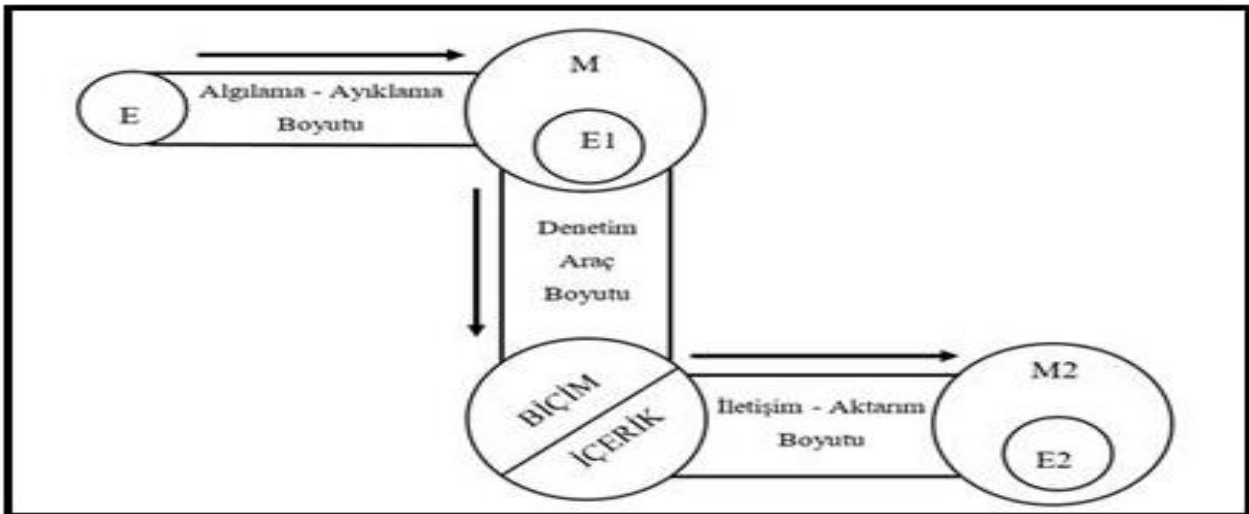
İkinci önermede ise iletişim iki boyutuyla birlikte ele alınmaktadır. Bu boyutlardan ilki algılama veya alımlama boyutu, ikincisi denetim veya araç boyutudur. İkinci önerme mesajın vericiden alıcıya geçerken geçirdiği aşamaları teknik olarak belirlemeye çalışmaktadır. Şematik hâli Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1 : George Gerbner’in Genel İletişim Modeli İkinci Önermesi Şematik Hali

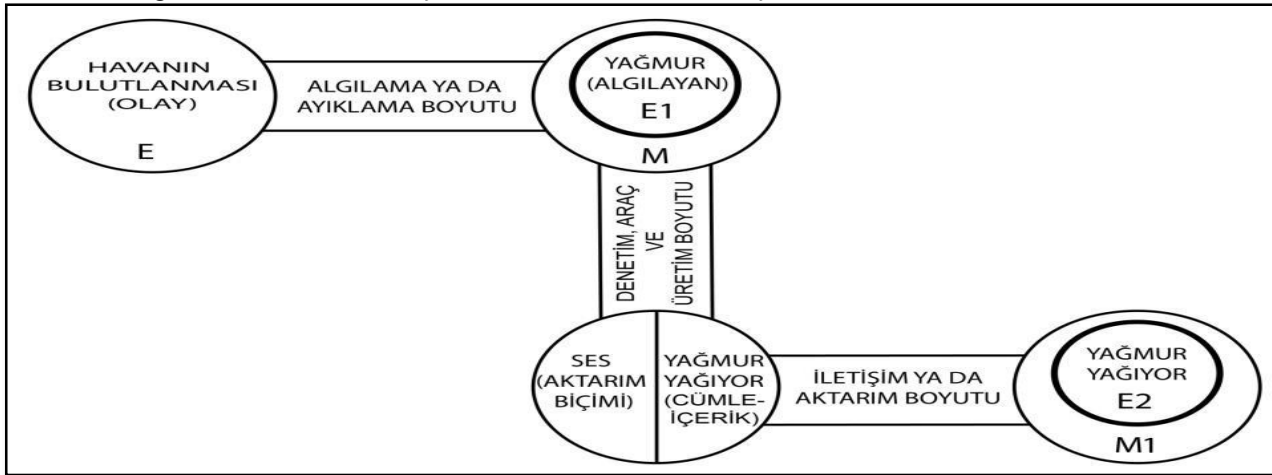
Yatay boyuttaki E, olayı; M, olayı yani gerçekliği algılayan makine veya insanı; E1, olayın makine veya insan tarafından algılanmış hâlini göstermektedir. Olayın makine veya insana geliş aşamasındaki geçirdiği aşama algılama veya ayıklama süreci şeklinde değerlendirilmiştir. Dikey boyuttaki M, makine veya insanı; E1, makine veya insan tarafından bir önceki aşamadaki olayın algılanan hâlini (algılanan olayı) göstermektedir. Dikey boyutun ikinci bölümüne geçiş aşamasında denetim veya araç kısmı bulunmaktadır. Bu aşamada algılanan olayın aktarılışı söz konusudur ve insan veya makine kendi algıladığı şeyi aktarmaktadır. Dikey boyutun ikinci bölümünde bulunan S, iletinin biçimini; E ise iletinin içeriğini göstermektedir. Burada ileti algılama ve denetim boyutlarında değişime uğramıştır. E'nin algılanmış hâli olan E1 değişme ve/veya çarpıtma nedeniyle hiçbir zaman E(nin kendisi) olmayacaktır. Bunda dış etkenlerin yanı sıra insan veya makinenin algılamasını etkileyen değişkenlerin de tesiri bulunmaktadır. Süreç, Şekil 2'deki gibi merdivenimsi şekilde sonsuza kadar devam edebilme potansiyeline sahiptir.

Şekil 2 : George Gerbner'in Genel İletişim Modeli İkinci Önermesi Şematik Hali

Gerbner'in Genel İletişim Modelinin örneklendirilmiş şekli Şekil 3'te verilmiştir. Buna göre, havanın bulutlanması olayı (E) insan veya makine (M) yağmur (E1) ihtimali şeklinde ayıklamakta veya algılamaktadır. İnsan veya makine (M) algıladığı bu iletiyi (E1) aktarırken denetim, araç ve üretim boyutunu kullanmaktadır. Bu aşamada ileti biçim ve içerik açısından değişime uğramaktadır. İletiyi alan bir başka insan veya makinenin (M1) anladığı şey (E2) yağmurun yağıyor olduğudur. Örneğin bulutlu bir İstanbul gününde (E) İzmir'deki bir yakınıyla telefonda görüşen birisi (M) havanın kapalı olduğunu söylediğinde karşı taraftaki yağmur ihtimali olarak algılar. Mesaj iletilirken ses ve içerik değişime uğramıştır. İnsanın sesini alımlayan cihaz (telefon) sesi önce telefon sinyaline dönüştürmüş ve karşı taraftaki cihaza (telefona) ulaştığında tekrar sese ama bu kez mekanik bir sese dönüştürmüştür. Dolayısıyla ses değişime uğramıştır. İstanbul'da havanın gözle görülerek telefonda aktarıldığında ileti sese dönüşmüş ve içerik değişmiştir. Görülen şey artık duyulan şey hâlini almıştır. Görüşme bittiğinde İzmir'de iletiyi alan kişinin algıladığı şey 'İstanbul'da yağmur yağacak veya yağıyor' şeklinde olacaktır.

Şekil 3 : George Gerbner'in Genel İletişim Modelinin Örneklendirilmiş Hali

Gerbner'in iletişim modeli önceki modeller gibi lineer/doğrusal değildir. Zikzaklı şekliyle diğerlerinden biçimsel ve işleyiş olarak ayrılmaktadır. Bu hâliyle sonsuz bir akış potansiyeli barındırmaktadır. Yalnız her algılama, denetim ve aktarım boyutunda yeniden yeniden değişime uğrayacağından en baştaki enformasyon sonrakilerden farklı olacaktır. Genel iletişim modelinde bazı durumlara dikkat etmek gerekmektedir. En başta insan veya makinenin algılayarak aktardığı olaya direkt etkisi bulunduğunu göz ardı etmemek gerekmektedir. Algılayan insan ise insanın kapasitesi, bilgi seviyesi, algılama düzeyi hatta kültürü ve içinde yaşadığı toplumsal gerçeklik etkili durumdadır. Diğer yandan algılayan makine (örneğin mikrofona veya kamera) ise makinenin teknik özellikleri burada belirleyici olmaktadır. Psikolojik süreçler ve teknik durumlar nedeniyle ileti ve iletişim dışarıdan ektiyeye sona derece açıktır (Lazar, 2009:97-98).

Kendisi modelinin karmaşık olmadığını ve iletişim süreçlerinin bu model sayesinde kolaylıkla anlaşılacağını söylese de iletişim çevreleri onunla aynı fikirde değildir. Oldukça detaylı ve karmaşık bir model olduğu söylemiyle eleştirilmiştir. Diğer kuramlardan onu ayıran en önemli farkı algılamanın ön planda olmasıdır. Bunun yanında olayın algılanmasında birçok önemli faktör bulunmaktadır. Evreler hâlinde olması kitle iletişim araçlarının etki düzeyini göstermesi ve ölçümlemesi açısından işlevsellik sağlamaktadır. Anlam konusuna eğilmesine karşın kuramın en büyük eksikliğinin anlamın nasıl oluştuğu sorusuna net bir cevap verememesi olarak değerlendirilmiştir (Lazar, 2009:96).

Gerbner, iletişimin işleyişini açıklarken önemli bir noktaya dikkat çekerek alımlayıcının insan veya makine olmasına vurgu yapmıştır. İletiyi alan ve aktaran makine olma ihtimalini yok saymamıştır. Bununla birlikte onun iletişim modeline makro planda baktığımızda iletinin alımlayıcı tarafından

algılanıp aktarılması sırasında ve sonrasında iletideki değişimleri gösterme özelliğine sahip olduğu görülmektedir. İleti dolaşım hâlinde iken sürekli bir değişime uğrayarak sirkülasyonuna devam etmektedir. Modelin ortaya koyduğu en önemli olguların başında haber üretimindeki yanlılığı göstermesidir. Öyle ki modelde seçerek anlatımın teknik yapısı ele alınmaktadır. Haberi alan kişi aktarmak istediği kısımları öne çıkararak duyurmak istediği biçimi verme imkânına sahiptir. Genel iletişim modeli bu süreci başarılı şekilde göstermektedir (Lazar, 2009:97). Gerbner'in açıklamalarında iletişim, 'olay, olayın algılanışı ve algılanan olayın aktarılması' şeklinde özetlenebilir. Modelin bloklar hâlinde formüleştirilmesi en iyi yönü olarak belirtilmiştir. Bu durum iletişim süreçlerini ayrı ayrı anlamaya yardımcı olmaktadır.

4. GEORGE GERBNER'İN KÜLTÜREL GÖSTERGELER VE EKME KURAMI

Televizyon 1950'lerden itibaren ABD'de yaygın olarak kullanılmaya başlanmış bir medya organıdır. George Gerbner 1967 yılından itibaren yaygın olarak kullanılan bu kitle iletişim aracının insanlar üzerindeki etkilerini araştırmaya başlamıştır. 1973 yılında üzerinde çalıştığı Ekme Kuramı'nı detaylarıyla açıklamıştır. Gerbner, kitle iletişim araçlarını ama özellikle televizyonun fikirleri, inançları, tutum ve davranışları etkileme gücü olduğunu iddia etmiştir (Güngör, 2016:113). Bu etkileme kısa sürede gerçekleşmemekte, uzun bir zamana yayılarak aşama aşama ilerlemektedir. Gerbner'in çalışması üç aşamadan oluşmaktadır (Mutlu, 1998:237). Bunları, kurumsal süreç analizi, mesaj sistemi (içerik) analizi ve uygulama analizi yani ekim/yetiştirme analizi (Tekinalp ve Ruhdan, 2009:103) olarak belirlemiştir. Kurumsal süreç analizi televizyon yayınlarının içeriğinin belirlenme aşamalarını incelemektedir. Burada mesajı yayınlayan organizasyonun yapısı, işleyiş biçimi, ideolojik tutumu önem kazanmaktadır. Kurumsal süreç analizleri kapsamında ortaya çıkan istatistiki verilerin ve ampirik karşılaştırmaların güçlüğü nedeniyle tam olarak faaliyete geçememiştir (Işık, 2012:85). Gerbner'in başlıca amacı televizyonun izleyici üzerindeki etki boyutunu saptamaktır. Kuramın ileri sürüldüğü tarihin güçlü etkiler dönemine dönüş dönemi olduğunu hatırlamak Gerbner'in kuramının mantığını anlamaya fayda sağlayacaktır. Çalışmaları sonucunda özellikle şiddet konusuna dikkat çeken Gerbner, bu konuda televizyonların insanları çok fazla etkilediğini belirtmiştir (Alemdar ve Erdoğan, 1998:180).

Gerbner'in televizyon üzerine çalışmaları oldukça uzun soluklu olmuştur. Öyle ki 1990'ların ortalarına kadar devam etmiştir. Çalışma, izleyicilerin günlük yaşam hakkındaki düşüncelerinin ve eylemlerinin televizyon tarafından nasıl etkilendiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu etki televizyon izleme oran ve sürelerini karşılaştırarak saptanmaya çalışılmıştır (Tekinalp ve Ruhdan, 2009:104). Araştırmalar sonucunda çok fazla televizyon izleyen insanların, televizyon programlarıyla oluşturulan ve sunulan dünyadan, daha az izleyenlere göre daha çok etkilendiğini ortaya koymuştur. Bu izleyiciler, özellikle kendilerinin yaşayamayacağı tecrübelerle daha çok inanma eğilimi göstermektedir. Daha az televizyon izleyenler daha çok televizyon izleyenlere göre daha az enformasyona maruz kalmaktadır. Televizyona fazla maruz kalan izleyicinin bilgi kaynağı hâline gelen televizyon onun bilinç ve düşünceleri üzerinde tekel oluşturmaktadır. Bilgiye erişim bağlamında çelişki gibi görünse de, daha az televizyon izleyerek daha az enformasyona maruz kalan kişiler gerçek hayatla daha doğru bir ilişki içindedir. Daha çok televizyon izleyenlerin daha fazla enformasyona maruz kalması onları daha bilgili, donanımlı ya da hayata karşı hazırlıklı yapmamaktadır. Zira tekrarlanan ve kalıplaşan veriler izleyiciyi pasif duruma getirmektedir. Televizyon yayınlarında erkekler kadınlara göre daha çok temsil edilmektedir. Televizyonda temsiliyet açısından kadınları çocuklar ve yaşlılar takip etmektedir. Çocuklar ve gençlerde televizyonun etkisi daha yüksektir. Gerbner bunu daha az hayat tecrübesine sahip olmalarına bağlamaktadır. Televizyon yayınlarındaki refah durumu ve temsiliyet oranı kasıtlı olarak belirli seviyede tutulmaktadır. Örneğin gerçek hayatta toplumun çoğunluğunun mavi yakalı yani işçi kesimi olmasına rağmen televizyon yayınlarında bu oran çok düşüktür ve yer verilen örnekler varlıklı, beyaz yakalı kişilerden oluşmaktadır. Bütün bu veriler durum gerçek hayatla televizyon yayınları arasında

büyük bir kopukluğun var olduğunu göstermektedir (Tekinalp ve Ruhdan, 2009:104-105). Gerbner kuramında kullandığı televizyon izleyicilerini aşağıdaki gibi kategorize etmiştir:

- ✓ 2 saat ve altında televizyon izleyenler: Hafif izleyiciler
- ✓ 2-4 saat arasında televizyon izleyenler: Orta izleyiciler
- ✓ 4 saat ve üzerinde televizyon izleyenler: Yoğun izleyiciler

Gerbner, içerik çözümlene yöntemini kullanarak bir kültürü medya üzerinden analiz etmeye çalışır ve televizyondan aktarılan kültürel değerlerin toplamda bir kanıksama oluşturduğunu iddia eder. Ona göre televizyon tutumları eker, yetiştirir ve nüfusun günlük kültürünün ortak kaynağını oluşturur (Erdoğan, 1998:149). İstenen ortam veya bireyin oluşması uzun zamanı almaktadır. Genel olarak korku kültürünün de oluşmasına yönelik yayınlar yapılarak toplum bir kalıba sokulmaktadır. Ölüm, şiddet gibi konulara çok yer verilmesi izleyicide dünyanın kötü bir yer olduğu imajını içselleştirmektedir (Alemdar ve Erdoğan, 1990:144). Süreç sonunda televizyon aracılığıyla yapay bir kültür oluşturulmaktadır. Bu durum sadece şiddet kültürünü tetiklememekte, insanların kendilerini savunmak için bir takım güvenlik önlemleri almaya itmektir. Diğer yandan bu yapaylığın devamı olarak oluşan tüketim kültürü kitle iletişim araçları üzerinden hem desteklenmekte hem de yaygınlaştırılmaktadır. Ekme Kuramı'na getirilen eleştirilerin başında, tüketim toplumu, popüler kültür ve güvensizlik ortamı gibi yapay kültürlerin oluşturulmasında tek belirleyen olarak televizyonun fazla öne çıkarılmasıdır. Bir diğer eleştiri ise, kuramın televizyonu bir kontrol mekanizması bağlamında fazla önemsemesidir. Bu eleştiride bulunanlar başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarının toplumsal hayatı ve kültürü Gerbner'in iddia ettiği kadar etkilemediğini düşünmektedir. Üçüncü bir eleştiri noktası da, televizyon yayınlarının talep sonucu üretildiği gerçeğidir. Bu eleştiriye getirenler göre Gerbner, yayın kuruluşlarının bir anlamda toplumun isteklerine karşılık verdiğini es geçmektedir (Tekinalp ve Ruhdan, 2009:106).

Gerbner, sanayileşme sonrası oluşan yeni siyasi sistemde egemen güçlerin kitle iletişim araçlarını kendi çıkarı için kullandığını belirtmektedir. Genelde kitle iletişim araçlarının tümüyle ama özelde televizyon vasıtasıyla toplumu denetim ve kontrol altında tutan egemen güçler, iletilere istedikleri şekli vererek gündelik hayatı dizayn etmektedir. Söz konusu egemen güçler televizyonun özellikle simgesel dilinden sembolik yapısından faydalanarak kültüre ve siyasete yön vermeyi başarmışlardır (Tokgöz, 2015:202). Televizyon bu aşamada iki şekilde kullanılmaktadır. İlki toplumun gündelik hayatında ve kültüründe var olan şeyleri tekrar tekrar üreterek toplumun kullanımına sunmaktır. İkincisi ise günlük yaşamda ve kültürde olmayan şeylerin kurgu yoluyla zihinlere ekilmesini sağlamaktır. Bireyler farkında olarak veya olmadan sürece dâhil olarak dönüşümün içinde yar almaktadırlar. Böylelikle televizyon merkezli bir toplumsallaşma ortaya çıkmış olmaktadır. Buradaki değişim kısa sürede olmayacak, işlem uzun vadeli bir süreci kapsayacaktır. Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı'na göre öncelikle televizyon aracılığıyla toplumda bazı gereksinimler oluşturulur. Sonrasında bu gereksinimler televizyon üzerinden yapılan sunumlarla giderilmeye çalışılır. (Güngör, 2016:114-115). Gerbner bu özelliğinden dolayı çalışmasına 'ekme kuramı' adını vermiştir. Toplum atılan tohumlar zamanla filizlenecek ve istenilen ürünü verecektir. Gerbner'in çalışmalarının hem sınıfsal yapıya dikkat çekmesi hem de kültürel eleştiri içermesi Frankfurt Okulu'yla ilişkilendirilmesine yol açmıştır. George Gerbner birçok iletişim araştırmacısına göre eleştirel teorinin ABD'deki temsilcisidir (Erdoğan, 1998).

5. SONUÇ

George Gerbner görsel ve işitsel medyanın kültürel varlığı nasıl etkilediğine yönelik çalışmalar yapmış ve başta televizyon olmak üzere kitle iletişim araçlarının bu etkide oynadığı role dikkat çekmiştir. Çalışmaların tümünü Kültürel Göstergeler Projesi olarak adlandırmıştır.

Gerbner'in iletişim kuramı olarak sunduğu Genel İletişim Modeli kendinden önceki matematiksel iletişim teorilerinin gelişmiş şekli olarak değerlendirilmiştir. Diğer yandan iletişimin işleyişi

konusunu matematiksel alanın bir nebze dışına taşıyarak işleyişe kültürel bir form kazandırmıştır. Bloklar hâlinde oluşan model karmaşık olarak değerlendirilmiştir fakat bu hâli yani parçalı olması iletişim süreçlerini anlamak açısından işlevsel bulunmuştur. Gerbner, iletişim modelini kendinden öncekiler gibi doğrusal değil zikzaklı (merdivenimsi) şekilde kurgulamıştır. Bu kurgulama girişimi iletişimin gerçekleşmesi sürecinde mesajın değişimini göstermesi açısından anlamlıdır. Genel İletişim Modeli'nde iletişim süreçlerini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar iletişimin gerçekleşme ortamına göre psikolojik ve teknik faktörler olarak ayrı ayrı belirtmiştir. Modelde algılama ön plandadır ve bu iletişim süreçlerini çözümüleme açısından çok önemlidir fakat modelin en büyük eksikliği anlamın nasıl oluştuğuna yanıt verememesidir.

Gerbner iletişim modelinden çok ekme kuramıyla bilinmektedir. Bu alanda 1960'larda başlayan çalışması 1990'lı yılların ortalarına kadar devam eden çok uzun soluklu bir araştırmadır. Tam adı Kültürel Göstergeler ve Ekme Kuramı olan çalışma, televizyon başta olmak üzere kitle iletişim araçlarını insan hayatı üzerindeki etkisini saptamaya yöneliktir. Gerbner'a göre televizyon aracılığıyla yapay bir kültürün tohumları insanların zihinlerine saçılmaktadır. Sonraki yayınlar vasıtasıyla da bu tohumlar istenilen şekilde büyütülmektedir. Araştırma göstermiştir ki televizyon yayınları aracılığıyla fikirler, inançlar, davranışlar ve tutumlar değiştirilebilmektedir. Buradan hareketle egemen güçler televizyonu kullanarak siyasi, ekonomik, sosyal politikalarının meşruiyetini ve devamlılığını sağlamaktadır. Televizyon yayınlarında yer verilen programların içeriği ve karakterler özenle seçilerek toplumun arzusuna yönelik sunulmaktadır. Buradaki etki kısa vadede olmayacak, uzun vadede ve her yayınlı üstüne koyarak gerçekleşecektir. Süreç sonunda egemen güçlerin istediği kıvama gelen izleyici tüketim toplumu ve popüler kültürün gönüllü kölesi hâline gelmektedir. Özellikle çocuklar ve gençler bu saldırıdan en çok etkilenenlerdir. Onları yaşlılar takip etmektedir. Çocuk ve gençler, zihinsel olgunluğa henüz yeterince erişmemiş olmaları nedeniyle savunma mekanizmalarının tam olarak oluşmamış olmasının yanı sıra yeterince tecrübeli olmamaları ve heyecanlarına yenik düşmeleri sonucu bu yayınlara en açık kesimi oluşturmaktadır. Yaşlıların televizyon yayınlarına açık oluşları ise ilgi eksikliği ve güvensizlik nedeniyledir. Daha önemlisi televizyon yayınları bu eksiklikleri tamamlamakta, aksine derinleştirmektedir. Sonuç itibarıyla televizyon ve izleyici arasında kişilerin farkında olmadığı bitimsiz bir bağımlılık oluşmaktadır. Sorun çözüp çözmemesinin bir önemi yoktur. Diğer yandan televizyondaki temsil oranları da toplumsal yapıya şekil vermek için kasıtlı kurgulanmaktadır. En fazla erkeklere yer verilen yayınlarda sınıfsal farklılıklar toplumsal eğilimi yönlendirmeye yönelik işlenmektedir. Refah seviyesi yüksek bir hayat algısının yanı sıra statü sahibi kişiler makbul karakterler olarak sunulmaktadır. Bunun yanında yayınlar güvensiz bir dünya algısı oluşturmaya yönelik hazırlanmaktadır. Gerbner'ın çalışmalarından çıkan sonuca göre televizyon yayınlarının oluşturulmasında insanların zaaflarının kullanıldığı ve egemen güçlerin hem meşruiyetlerini hem de devamlılıklarını sağlamaya yönelik televizyonu kullandığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Gerbner çalışmaların kitle iletişim araçlarını etkin olmaya başladığı dönemde yapmış ve önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Bugünkü iletişim ortamında toplumsal durum Gerbner'ın anlattıklarından çok daha ötede olduğu yadsınamaz bir gerçekliktir. Mevcut kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki etkisi televizyonun tesirini katbekat artmış ve söz konusu araçlar işleyiş mantığı açısından televizyonu geride bırakmıştır. Günümüz medyasını anlamak bağlamında Gerbner'ın çalışmaları önemlidir ve başlangıç için değerlendirilmelidir fakat artık yetersiz kaldığı ve yeni çözüm yolları bulunması gerektiği bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır.

KAYNAKÇA

Alemdar, K., & Erdoğan, İ. (1990). İletişim ve Toplum. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Alemdar, K., & Erdoğan, İ. (1998). Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları. Ankara: MY Yayınları.

- Erdoğan, İ. (1998). Gerbner'in Ekme Tezi ve Anlattığı Öyküler Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 1(2), 149-180. <http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/gerbner.html>. adresinden alındı
- Güngör, N. (2016). İletişim Kuramlar-Yaklaşımlar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Işık, M. (2012). Kitle İletişim Teorilerine Giriş (4 b.). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Kamanlıoğlu, E. B. (2007). Politik Gündem Oluşumunda Halkla İlişkilerin İşlevi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı.
- Kaya, B. (2019). Televizyon Şiddet Gösterimi: George Gerbner ve Kültürasyon Analizi Üzerine. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(62), 1441-1442. doi:<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3152>
- Lazar, J. (2009). İletişim Bilimi (2 b.). (C. Anık, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Mutlu, E. (1998). İletişim Sözlüğü (3 b.). Ankara: Ark Yayınları.
- Özçetin, B. (2018). Kitle İletişim Kuramları Kavramlar, Okullar, Modeller. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekinalp, Ş., & Ruhdan, U. (2009). İletişim Araştırmaları ve Kuramları (3 b.). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Vural Keskin, İ., Ünal Çolak, F., Demiray, U., Cangöz, İ., Kılıç, D., Atabek, N., & Onursoy, S. (2012). Medya ve İletişim. (H. İ. Gürçan, Dü.) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yüksel, E., Cangöz, İ., Özer, Ö., Uzun, R., Dağtaş, B., & Erdoğan, İ. (2013). İletişim Kuramları. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.